

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
DIAPOZITÍV-SOROZATA

RAJZ

MŰALKOTÁSOK

ÁLTALÁNOS ISKOLA

4. osztálya számára

Diafilm
1994

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
Készült
AZ ORSZÁGOS
TANSZERGYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT
Kutatási és Filmgyártási Főosztályának irányításával

MŰALKOTÁSI
ALAPJAVAN
Farkas György
munkája

1954

A MÜVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM

DIAPOZITIV-SOROZATA

R A J Z

MÜALKOTÁSOK

a 4. osztály számára

ÁLTALÁNOS ISKOLA

Műalkotások a 4. osztály számára

Az általános iskolák alsóbb osztályaiban a műalkotások bemutatásának, elemzésének célja, hogy segítse a korszerű művészetszemlélet alapjainak lerakását. ("nevelje a tanulókat... a műalkotások szeretetére, segítse őket azok sajátos szépségeinek felfedezésében". Tanterv) A diasorozat összeállításában az a törekvés érvényesült, hogy az általános és esztétikai nevelési célok mellett a műalkotások bemutatása, elemzése segíthesse a különböző munkakeretekben folyó rajzoktatást is. A kiválogatott képek alkalmasak arra, hogy egyrészt előkészítsék az alapvető képzőművészeti izlés kialakítását, másrészt, hogy elemi képzőművészet-esztétikai fogalmakat, technikai és mesterségbeli eljárásokat ismertessenek - figyelembe véve a tanulók életkori sajátosságait, előismereteit, valamint a tárgyi koncentráció elvét.

A magyar festészeti és népművészeti anyag előtérbe állítását a hazafias nevelési szempontok és az eredeti művek megtekintésének lehetősége diktálta.

Az egyes osztályok anyagának tárgyalása előtt egy - két fontos elvi és a gyakorlatban kialakult módszertani jellegű elgondolásunkat ismertetjük.

A műalkotások elemzésénél arra kell törekednünk, hogy a tanulók ismereteiket a mű közvetlen szemlélése alapján szerezzék meg. A műből kiinduló - az érzelmi hatásra is épülő - megadott szempontok szerint (pl. tematikai, formai, színbeli stb) kérdésekkel irányított vizsgálódás vezethet csak el a mű befogadásához. Hosszu évek során kialakult az álta-

lános iskolai műelemzés eredménnyel járható útja, amelyet mint az induktív és deduktív eljárások egészséges ötvözetét, az alábbiakban mutatunk be:

A tanító keltse fel a tanulók érdeklődését, megfelelő lélektani előkészítéssel biztosítsa a mű zavartalan szemlélését, minél intenzívebb hatását.

A csendes szemlélés után következhet a műről leolvasható történés vizsgálata, amikor is a tanulók elmondják a képen szereplő alakok mozdulatait, egymáshoz való viszonyát, illetve - csendélet, tőkép stb. esetében - elmondják, hogy mit látnak a képen.

A tematikai jellegű szemlélést egészíti ki a formai elemzés (elhelyezés, formák, színek, fény-árnyék stb. mint a kép tartalmi mondanivalójának kifejezési eszközei), amelynek különösen nagy jelentősége van a különböző munkakerekekben folyó rajzórák problémáinak megvilágításánál.

A mű keletkezési idejének történelmi és társadalmi hátterét - az óra céljának és a kép műfajának, témájának megfelelő mértékben, a történelmi tanulmányokkal is koncentrálna - a művészről mondott tájékoztatás közben vizsgálhatjuk fel.

Természetesen az elemzés egyes fokozatai nem választhatók el ilyen élesen, mert azzal a mű érzelmi egységben való hatását, a gyönyörködtetést csökkentenénk.

Alsóbb osztályokban nem törökedhetünk teljes igényű elemzésre. A 2-3. osztályban, sőt még a 4. osztályban is

a műalkotások elemzését csupán előkészítő jellegű elemzőszemlélet nevelésének kell tekintenünk.

Mint tudjuk, az általános iskolákban a műalkotásszemléltetés két területen folyik:

- 1./ A különböző munkakeretek rajzóráin, a természet utáni tanulmányok, a rajzolás és festés adott témára és a diszitó jellegű munkák segítésére,
- 2./ és a képzőművészeti és népművészeti alkotások bemutatására szánt külön órákon.

A rajzi feladatokhoz kapcsolódó képanyag kiválogatása ugy történt, hogy az a művészetszemléleti nevelés előkészítését is szem előtt tartva, elsősorban feladatok problémáinak megkönnyítését szolgálja.

A bemutatással lehet tisztán a tematikai (A rajzolás-festés adott témára c. munkakeret feladatával azonos témájú művekkel) vagy elsősorban a műfaji kapcsolatot kiemelni (tájkép, csendélet, életkép stb.), de gyakoribb a formai, színbeli, képszerkesztési problémákat tartalmazó vagy esztétikai elemeket (arány, szimmetria, takarás, fény-árnyék stb.) és technikai megoldásokat illusztráló kapcsolás szüksége (Minden esetben mutassunk rá, hogy az egyes formai, esztétikai elemek alkalmazása, hangsúlyozása, nem öncélú, hanem a kép mondanivalójának, "tartalmának" kifejezése érdekében történik.)

Ugyanazt a képet más és más szempontból - különböző problémák megvilágítására - sokszor mutathatjuk be. Éppen ezért ne akarjunk egy-egy műből egyszerre mindent kiemelni.

Az egyes munkakeretek rajzóráihoz kapcsolt műalkotás-bemutató idõtartamát és helyét az óra folyamatában - a feladat jellege, az óra célja és a helyi szervezési, technikai körülmények határozzák meg.

Gyakori, hogy a probléma jobb megértése végett és az óravégi bírálat alkalmával ugyanazt a képet egy órán belül többször mutatjuk be.

A rajzórakon elemzett mûvek rendszerezése, új, szemlélet-nevelési szempontok szerinti elmélyítése és kiegészítése a mûalkotások szemléltetésének külön óráin történik.

A sorozatban szereplõ pár népmûvészeti kép szintén egyaránt felhasználható a rajzórák elemi esztétikai problémáinak megértéséhez (pl. ritmus, szimmetria, kompozíció, egyensúly, szín, vonal stb.) és a külön mûalkotáselemzõ órákon - a tantervben meghatározott feladatoknak megfelelõen.

A sorozatot kiegészítõ gyermekmunkákat - a pedagógusok számára tematikai és technikai tájékoztató szándékkal, a tanulók számára pedig hangulatfeltétel és a bátorító kedv erősítésének reményével válogattuk ki egy országos kiállítás anyagából.

A tantervi utasítás elõírja, hogy az általános iskolák alsó osztályaiban "A 2. osztálytól kezdve a képzõmûvészeti-esztétikai szemlélet fejlesztése céljából az egyes rajzi feladatokhoz, témákhoz igazodó olyan alkotások reprodukcióit szemléltessük, melyek kapcsolódnak a tanulók élményeikhez".

A képzõmûvészeti és népmûvészeti alkotások címû munkakeret 4. osztályos tanítási anyagát a Tanterv így határozza

meg:

"Képzőművészeti és népművészeti alkotások az egyes rajzi feladatokkal és témákkal, valamint a tanulók olvasmányaival kapcsolatosan. Műalkotások - külön erre a célra beállított órákon (a legegyszerűbb festészeti műfajok - tájkép, csendélet, arckép, alakos képek, így pl. az olvasmányokhoz kapcsolódó történelmi képek). Magyar népművészeti fazekasmunkák és azok ritmikus, koncentrikus diszitéseinek szemléltetése.

"A 4. osztályban az egyes rajzi feladatokkal, témákkal kapcsolatban pl. a testes tárgyak rálátásos ábrázolásánál - szemléltessünk megfelelő képet (pl. Fényes Adolf: Mákoskalács), tematikus rajzokkal kapcsolatban a térszerűség helyes kifejezését szemléltető képeket. Az önálló órákon a tanulók sajátítsák el a képolvasás elemi szempontjait, ismerjék meg az egyes műfajok fő jellegzetességeit, elemeztessük a témát, történelmi képen keressék meg a főalakot, a cselekmény összefüggéseit, fedezzék fel a képeken a számukra már ismerős rajzi problémákat, beszéljenek a mű rájuk gyakorolt hatásáról". (Tantervi utasítás).

Az idézetekből kitűnik, hogy a 4. osztályban sem művészettörténet tanítása a célunk. A fentiek szem előtt tartásával, a bevezetőben jelzett szempontok alapján állítottuk össze az 50 képet és kísérő szövegét. A szöveg csupán emlékeztető a pedagógus számára, segítség a szemléltetéshez és az esetleg elhangzó kérdések megválaszolásához, tehát nem megtanítandó adat és szöveg.

A képek leírása:

1./ Fényes Adolf: Babfejtők

Fényes Adolfot, mint a szolnoki művésztelep egyik alapító tőrzstagját már a 2. és 3. osztályos anyagnál bemutatuk. Babfejtők című képe is az alföldi parasztéletet ábrázoló sorozatnak egyik jellegzetes képe. A zárt térben ülő figurák közötti kapcsolatot az összehajlással és a közepre állított kosárral oldja meg a festő. A világos, napfényes kép színei is e könnyű munka kellemes hangulatát árasztják. A mozzulatok a munkára hajló figyelmet fejezik ki.

2./ Fényes Adolf: Mákoskalács

Fényes Adolf Mákoskalács című képe jellegzetesen csendélet, így nagyon alkalmas a "csendélet" műfajának ismertetésére. Csendélet elnevezéssel az életben tárgyakból: edényekből, eszközökből, virágból stb. összeállított képeket jelöljük meg - mintegy műfajukra utalva. Az itt bemutatott kép egész előterét betöltik a megterített kezek asztal reggelihez hívogató tárgyai: a címadó mákoskalács, a magyaros motívummal készített tányér és korsó, a kifli és bögre. A háttérrel a képek, és a karosszék háttámlájának lécezése teszi dekoratívá.

3./ Szabó Vladimír: Dózsa népe

Szabó Vladimír a XX. század még fiatal képzőművész generációjának epikus jellegű témáiról ismert tagja. Mozgalmas festményein történelmi jeleneteket és a népet ünnepi alkalmait dolgozta fel. Ez a képe a hadra készülő "Dózsa népé"-t mutatja be a reggeli világítás űde,

reményteljes színeivel. A nyüzsgő tömeg mozgalmasságát a fák felfelé nyúló tavaszi koronáival viszi át a kép felső részeire is. A festmény, eltérően a Dózsa témák ismert megoldásaitól, inkább derűs. Kitűnően egészíti ki e festmény bemutatása a 4. osztályosok Dózsa témájú olvasmányát.

4./ Rippl Rónai József: Amikor az ember...

A 3. osztályban megismert Rippl Rónai József Amikor az ember című képén egy vidéki otthon belső terét látjuk. Az előtérben álló öreg butorok, a családi fészek hangulatát keltő egyéb kedves berendezési tárgyak, képek stb. vezetik át a tekintetet a - háttérben (a másik szobában) ülő - nagymama alakjához, aki a csendes és derűs környezetben elgondolkodva idézi a múltat. A kép hangsúlya a középre helyezett ülő figurán van. A mozdulat hűen fejezi ki a magába mélyedő elgondolkodást.

5./ Rippl Rónai József: Vörössapkás önarckép

A művészek sokszor festik, vagy mintázzák meg saját arcképeket, amivel - a más műfajú képek mellett - még külön vallomást akarnak tenni magukról. Rippl Rónai kedvelt otthoni ruhadarabjaiban (Párizsból hozott piros sapkájában) festette meg önarcképét. A kép tekintetét a nézőre függeszti, szinte fürkészve a néző gondolataiban. Az arcképen csak a legjellemzőbb részeket hangsúlyozta a festő, így a tekintetet az orrnak és a szájnak határozott vonalát. A háttérrel és a ruhát csupán nagy, dekoratív foltokkal oldotta meg.

6./ Koszta József: Tanya

Koszta József - az alföldi festészetnek már a 3. osztályban megismert legmarkánsabb egyénisége - itt bemutatott képe az alföldi tanyavilág egyszerű jelenetét ábrázolja. A kép középterében ritmikus sorban állnak a szalmatetős tanyasi házak. A házsor mögötti mély zöld színű fák vonulata fokozza a fehér falak és az arany színű szalmatető villogását. A nagy foltokkal festett kép még az alakok ábrázolásánál sem részletez, inkább a színek erejével, jelenségszerűen mutatja be az alföldi tanyát. A kép komponálására jellemző a vízszintes tagolás.

7./ Koszta József: Ruhaszárítás

A rendkívül egyszerű témájú képen egy faluvégi ruhaszárítás jelenete látható. Az események helyett a napfényben száradó színes ruhadarabok villogása, aranyló fények és sötét árnyékok gazdagítják a kép felületét. A kép aránylag kis előterét a mély színű és erőteljes ecsetvonásokkal festett háztető és az őszi falombok zárják le.

8./ Koszta József: Muskátlis kislány

A Muskátlis kislány arcképét trónszerűen beállított széken, mint egy kis királykisasszonyt ábrázolja a művész. Ugyanazokat a mély színeket, villogó fehéreket látjuk ezen a képen is, mint amelyekkel alföldi tájait festette. Az ölében muskátlit tartó kislányt majdnem szemből nézetben ábrázolja a festő, hogy minél hívebben adhassa vissza a gyermeklány megilletődött kifejezését.

Ez a kép a magyar arcképfestészet egyik legértékesebb darabja.

9./ Koszta József: Tányértörölgető

Koszta József kezdeti időszakában készült festménye egy tányértörölgető, bekötött fejű asszonyt ábrázol. Összehasonlítva a 3. és 4. osztályban már eddig megismert képekkel feltűnik, hogy ez a festmény sokkal részletesebb, megmunkáltabb felületű, ugyanakkor nem találjuk meg benne azokat az erős fény és árnyék ellentéteket, ami olyan jellemző Koszta művészetére.

10./ Csók István: Árvák

A Züzü beteg című képével kapcsolatban megismert Csók István e korai időszakában készült képe még a múlt század hagyományos zsánerképeire emlékezteti a nézőt. A színek, a kép kompozíciója és megvilágítása, az alakok mozdulata és arckifejezése, mind az árvaság, a gyász kifejezését szolgálják. A háttér kékes alkonyati fénye és az asztalra helyezett lámpa sárgás világítása fokozza a szobabelső rideg hangulatát.

11./ Csók István: Keresztapa reggelije

A kép - egy portrészzerűen megfestett figura és előtte a csendéletszerű összeállítás -, az arckép és a csendélet műfaji sajátosságait egyesíti magában. A derűs arckifejezés, a reggeli napfényben megterített asztal és a háttér üde színei együttesen adják a kép kedves, családi hangulatát. A korábban bemutatott Árvák című festményhez viszonyítva világosan látható a két kép közötti különbség,

amit nemcsak a különböző tematika, de a modernebb festészeti elvekre valló festészeti mód és színvilág is eredményez.

12./ Szőnyi István: Este

A 2. osztályban találkoztunk először Szőnyi István festészerével, akit mint a Duna-kanyar festőjét ismertünk meg. Ezt a képét is a zebegényi falusi környezet inspirálta. A kora esti holdvilágnál a ház udvarán pihen a család: a fa alatt ülő, gyermekét szoptató anya, a fának támaszkodó apa. Az est hangulatának megfelelően a fátyolos, halvány színek is hozzájárulnak a családi, békés hangulatot sugalmazó kép kifejezéséhez. Szőnyi szinte részlet nélküli egyszerűséggel, aránylag kevés színnel és kevés árnyékkal fejezi ki képe mondanivalóját.

13./ Munkácsy Mihály: Köpülő asszony

Munkácsy Mihály - a szegény kis asztalosinasból világhírűvé vált, legismertebb magyar festőművész - hírnevét drámai hangulatu, jellegzetesen magyaros témájú képeinek köszönheti. A Köpülő asszony a festményen egyik gyermekkori nagy elmenyer idézi vissza, a sötét kamrában erős fényt megvilágított jelenettel. A rongyos ruhája, munkában elnyűt öregasszony ülve köpüli a vajat, amit vágyakozva és várákozva figyeli előtte álló kis unokája. A sötét háttérből élesen kiemelkedő jelenet, a reálisan megiesztett emberi test és ruhák a művész drámai kifejező erejéről vallanak.

14./ Munkácsy Mihály: Ásító inas

Az Ásító inas című képen látható fáradt, álmos kisfiuban Munkácsy Mihály saját gyermekéveinek nyomoruságát idézi fel. Az álmatlanságtól sápadt, beteges színű gyermek megrázóan kifejező képe hűen ábrázolja a századvég inasainak (tanulóinak) nyomoruságos életét. A kép szomorú, szinte drámai hangulatát fokozza a komoran sötét háttér, amelyből éles megvilágítással emelkedik ki a már félig alvó, fáradt gyermek feje és felsőteste.

15./ Mednyánszky László: Mocsaras táj

Mednyánszky László - a század eleji nagy magyar festő - témáit főleg a szegény, elesett emberek, csavargók, erdei szénégetők világából és táji környezetéből merítette. Mocsaras táj című alkotásán az előtér figurái, a fázósan összehuzódó, gyalogoló asszonyok és a rozoga szekér ugyanazt a hangulatot fejezik ki, mint a szomorú és egészségtelen mocsaras táj szürkés színei. A kép hangulatát a nehéz, ólmos esőfelhők és a mocsárvilág szinte sárszínű növényzete is fokozzák. A táj sirvaságát a ránehezedő - a kép nagyobb felületét kitöltő - felhős éggel is fokozza a festő. Mednyánszky annyira együtt érzett képei modelljeivel és azok környezetével, hogy otthagya kényelmes otthonát, életét a szegény erdei szénégetők között és a nagyvárosok periferiáján élte le.

16./ Ferenczy Károly: Kődobáló fiúk

A 3. osztályban már megismerkedtünk a nagybányai művésztelep egyik fő képviselőjével, Ferenczy Károssal. Itt látható képe a folyóparton követ dobáló falusi gyermekeket ábrázol, nagyon természetes beállításban. A nyugodtan álló, vagy az éppen dobásra készülő és a kavicsért lehajló

gyermek mozdulata szinte fotografikus hűséggel rögzíti a jelenetet. A mozdulatok fűzik össze a cselekményt. A kép világos színei Ferenczy Károly festészetének korai időszakára jellemzőek.

17./Ferenczy Károly: Tyuketetés

A derős megvilágításu nagybányai művésztelep kertjében rózsaszín ruhás kislány, keaves mozdulattal eteti a tyukokat. Az előtérben álló kislány alakját a fa sötét foltot képező háttere jól kiemeli a környezetből, ezzel szemben a tyukok sötét színe belemélyed a zöld árnyékba. A festő a hátteret egy kerítéssel zárta le, hogy a néző figyelmét az előtér cselekményére irányítsa. Az üde színek a kedves jelenettel harmonizálnak és jól visszaadják a nyár melegét is.

18./Glatz Oszkár: Birkózók

A magyar népi életkép és népviselet legismertebb festője Glatz Oszkár, Ferenczy "Kódobáló" képéhez hasonló témát dolgozott fel a Birkózók című képén. Előtérben, a folyó partján egy ruhátlan és egy félig felöltözött kislány birkózik. Mögöttük egy ülő kislány figyel mosolyogva a jelenetet. A három alakot - a cselekményen kívül - a kislány vetett árnyéka is összekapcsolja. A háttérben folyó víz kék színe fokozza a part és a gyermekek testének sárgás színét, amivel a nyári nap melegét is érzékelteti a festő.

19./Réti István: Öregasszonyok

Réti István szintén a nagybányai művésztelepről indult el. A festészetén kívül, a művészet-pedagógiában is nagy érdemeket szerzett. Az itt bemutatott festményen egy békés hangulatu szobabelsőt látunk, amelyben az ablakon besütő

napsugarak két öregasszonyt világítanak meg, a terített asztal előtt. A szoba sötét háttéréből a megvilágítás emeli ki az étkező alakokat, az asztalon levő tárgyakat pedig a terítő fehér színe hangsúlyozza. A békésen étkező asszonyok és a szoba berendezése, megvilágítása a nyugodt, csendes öregséget fejezi ki.

20./ Berény Róbert: Kapirgáló

Berény Róbert, Bernáth Aurél és Szőnyi István mellett, a modern magyar festészet egyik uttörője. Ezen a képen egy szokatlanul egyszerű jelenetet látunk; a falusi udvar trágyadombján kapirgál egy kendermagos tyúk. A jól megfigyelt mozdulatban lehajló tyúk világosszürke alakja kiemelkedik a sötétbarna háttérből. Az egyszerű témája és egyszerűen is megfestett kép azt bizonyítja, hogy a természetben látható legjelentéktelenebb cselekmény is témája lehet a művészetnek.

21./ Csontváry Kosztka Tivadar: Önarckép

A 2. és 3. osztályban már találkoztunk Csontváry festményekkel. Az itt bemutatott Önarckép c. festménye más jellegű, mint az eddig megismertek, mert nem fantáziából, hanem közvetlenül természet után, tükörből festette meg a művész. Jól látható a képen, hogy a művész elmélyülten figyeli magát a tükörben és ugyanakkor már rajzol is az előtte felállított állványon levő vászonra. Az előre kikészített festékhez és ecsetekhez még nem nyúl, mert először egy kis darab rajzszénnel vázolja fel az önarcképet. A kép komolyságát a sötét ruha és a háttér sötét árnyékai is fokozzák.

22./ Csontváry Kosztka Tivadar: Viharos Hortobágy

A magyar alföld híres Hortobágy pusztáját láthatjuk a képen. Az előtérben áll a pásztor - a folyó partján legelésző

és a vízben ácsorgó marhákkal. A háttér egén vésztióslóan sötétedő felhő jelzi a közeledő vihart. A viharfelhő mély kék színe elsötétíti a vizet, amelyből a fehér állatok, a pásztor és segítőtársa, a fehér terelő pulikutya élesen kiemelkedik. A folyó tulsó partján - a pusztán - csikósok kergetik a vihar előszelétől megbokrosodott lovakat. Egy csikós már a híres kilenc lyuku hortobágyi hidon vágat a menekülő lovak után. A gazdag cselekményű festményhez aránylag kevés színt használt a művész, mert ezen a képen elsősorban az állatok mozgásával akarta a vihart ábrázolni.

23./ Nagy Balogh János: Kubikusok

Nagy Balogh János egész életét egyszerű emberek között töltötte. Maga is munkás volt, így elsősorban a munka különböző jeleneteit és egyszerű otthonának környezetét festette. Itt bemutatott képén két kubikust látunk. Az előtérben nehéz talicskájára hajolva tolja terhét egy kubikus, mögötte társa lapátol. A két alakot az összehajló mozdulat és a talicskák kapcsolják össze. Abból, hogy a festményen más motívumot nem is láthatunk, arra lehet következtetni, hogy e képen a művész célja csupán a nehéz munka mozdulatainak ábrázolása, kifejezése volt. Az egyszerű, halvány színek is arra vallanak, hogy nem akarta ezt a nehéz munkát tetteszetős színekkel megszépíteni.

24./ Derkovits Gyula: Halas csendélet

Derkovits Gyula a modern magyar festészet legnagyobb alakja, akinek élete és művészete összeforrott a magyar munkásmozgalmal. Itt bemutatott képén egy csendéletet látunk, amit a művész otthonának egyszerű tárgyaiból állított össze. A gyalt deszka asztallapon, egy konyharuhára előkészítve láthatjuk a szegényes vacsorát: egy használt papíron fekvő szárított

halat, mellette az üres tányért és kést. Mögötte az ébresztőóra és egy fűszeres edény. A kép nemcsak tárgyaival, de szürkés színeivel is dokumentálja a szegénységet, amelyben a művész élt.

25./ Kmetty János: Csendélet

Kmetty János művészete szintén a szocialista művészcsoporthoz tartozik, munkásságával forrott össze. Mértani formákra egyszerűsítő szándékkal festi közvetlen környezetét, elsősorban a konyhát, a konyha kisebb nagyobb tárgyait, berendezését. Csendélet című képén is fehér terítőre helyezett gyümölcsöket, cserépedényt és a háttérben egy kép részletét ábrázolja. Halvány színeivel szinte bársonyos hatást kelt. Képének szépségét harmonikus színekkel és a tárgyak leegyszerűsített formáinak elrendezésével érte el.

26./ Tornyai János: Alföldi tanya

Tornyai János, Kosztka József mellett az alföldi festészet legkiemelkedőbb képviselője. Rokonszeilemük nem csak az azonos témák szeretetéből ered. Szemléletük módja, vérmérsékletük is hasonló, ami még a festési modorban is megnyilatkozik. Ezen a képen a hatalmas alföldi ég súlyosan nehezedik rá a kis nyomorúságos tanyasi házra és a mögötte álló gémeskútra. Csupán az előtérben folyó kis patak víztükrének csillogása visz egy kis derűt a kép drámaiságába. A festmény felületén a barna, vörhenyes színek uralkodnak. Csak az ég tetején látható kis színpotok és a patakban tükröződő kék színek ellensúlyozzák kissé a komor hangulatot.

27./ Berény Róbert: Gordonkázó

A kép teljes felületét kitölti a Gordonkázó nő alakja, amely szinte egyé válik a hangszerrel. Az elmélyült muzsikálás mozzanatát kifejező nő piros ruhája és a vörösés sárga gordonka színe határozottan emelkedik ki a mély tónusu zöldeskék hát-

térből. Az egyszerű, minden részletet háttérbe szorító festési mód is a kép tartalmának kifejezésére koncentrál.

28./ Mányoki Ádám: II. Rákóczi Ferenc arcképe
Nagy történelmi arcképfestőnk II. Rákóczi Ferencet, mint a magyar történelem egyik legnagyobb alakját, teljes fejedelmi díszben ábrázolja, de a fejedelem nagyságát nemcsak a pompás ruhák és ékszerek fejezik ki, hanem a tekintetből és az egész arcból bölcsesség és emberi jóság is sugárzik. A szinte világítóan fénylő arcot a ragyogás fokozásáért – sötét tónusu kucsma, sötét haj és mély sötétkék ruha keretezi. A reális nagyszerűséggel megfestett ékszerek a fejedelmi pompát jelzik.

29./ Benczur Gyula: Budavár visszavétele
A művész nem Budavár visszafoglalásának harci jelenetét, hanem a győzelmet követő diadalmas bevonulást ábrázolja. Ennek megfelelően színpadiasan beállított előkelő pózban, ragyogó napfényben, derűs színekkel festi meg a kép központjába helyezett győztes vezért: Lotharingiai Károlyt, valamint magyar és osztrák katonákból álló seregét. A kép ünnepélyesen-derűs hangulatát nem rontja az előtérben fekvő török vezér (Abdurrahman) holtteste és a rabszija fűzött törökök tömege sem, mert a fényes, üde színekkel festette meg ezek alakjait is.

30./ Székely Bertalan: Az egri nők
E történelmi festmény az egri vár védelmének azt a jelenetét ábrázolja, amikor az elesett vagy megsebesült várvédő férfiak helyére az asszonyok, lányok állnak és hőiesen visszaverik a törökök támadását. Kerestessük meg a gyermekkel a kép fő alakját, melyet a festő sokszorosan kiemelt a tömegjelenetből. Először is szinte középpontban áll-

lította, ezenkívül egész alakban ábrázolta's teljes fényel világította meg a kép címére is utaló nőalakot. A festmény drámaiságát fokozzák a színek: az égő vár tűzvörös, az el-lenséges török harcosok sötét tónusu szinei, valamint a küz-delmet kifejező, heves mozgású figurák és a nagy fény-árnyék különbségek. A történelmi események festői megörökítése századunkban veszített jelentőségéből. Helyét egyre inkább a dokumentum-filmek veszik át.

31./ Resetnyikov: Ismét kettes

Resetnyikov, szovjet festő Ismét kettes című képe az elbe-szélő jellegű festmények közé sorolható. Mint az ilyen, i-gen alkalmas a tanulókhöz különösen közelálló esemény leol-vasására. A gyenge felelet miatt szégyenkező kisfiut, akit még a kedveskedő kutya sem tud megvigasztalni - vegyes ér-zelmekkel fogadja a család. A mama szemrehányó, de mégis szeretetteljes tekintettel hallgatja a kisfiu vallomását. Az uttörőnyakkendős kislány-testvér arckifejezése határozottan rosszalást fejez ki, míg az iskolás kor alatti fiu-testvér kárör-vendő mosollyal figyeli a vallomást. A naturális hűségre törek-vő kép értékét számunkra elősorban a cselekménnyel összefüggő komponálási mód jelenti.

32./ Velazquez: Étkező parasztok

Velazqueznek, a nagy spanyol barokk festőnek a Szépművésze-ti Muzeumban látható képe az előtérben levő, csendéletszerű-en elrendezett asztalnál ülő étkező parasztokat ábrázolja. A festmény rendkívül élethűen jellemzi a jelenet alakjait, moz-dulatait és arckifejezését, valamint az asztalon látható tárgya-kat. Az embereket összekapcsoló kézmozdulatok kitűnően mutat-ják a kompozíció - a figurák közötti összefüggések megterem-tését. Az előtérbe beállított csendélet a tárgyak felülnézeti ábrázolásának jó példája. A képen látható edények, ruha, és hajviselet jól jellemzik a barokk kort.

33./ Dürer: Férfi képmás

A magyarországi származású német festő arcképe kitűnő példa a reális portré-festészetre. Kevés színnel - szinte csak a háttér, a ruha és az arc színével kifejezően jellemzi a derűsen elgondolkodó férfiarcot. A sapka és a ruha Dürer korának jellegzetes viselete.

34./ Goya: Karnevál

Goya, korának legkiemelkedőbb spanyol festője, amelyet, hogy a királyi család udvari festője is volt, témáit előszeretettel választotta a nép életéből. Itt bemutatott képén egy nagy szabadtéri jelenetet látunk, ahol a kép központjában magasba emelik karnevál herceg (az öröm hercege) képével díszített zászlót. Alatta táncoló párok lejtének, előtérben az ülő, álló, táncot figyelő emberekkel. A kép üde hangulatát a derűs színek is fokozzák.

35./ J. Vermeer van Delft: Konyhában

A flamand életképező témái a népi és polgári élet jeleneteit - munkáját, környezetét és tárgyait - szinte fényképszerű hűséggel ábrázolja. Ezen a képén az egész vásznat kitöltő háziasszony alakját munkaközben láthatjuk, az asztalon álló kosárral, edényekkel. Az arc nagy figyelmet fejez ki, a mozdulat pedig szorosan kapcsolja az alakot az előtte álló tárgyakkal. A kép egyszerű háttére az előtér jelenetére összpontosítja a figyelmet. Vermeer festészetére jellemző, hogy a színek harmóniáját ellentétekkel (kék-zöld és sárga-piros) fokozza.

36./ James Ensor: Álarcosbál

Karikaturaszerűen rajzolt arcok és maszkok töltik ki a kép egész felületét. A művész ezenaképen kevés szín alkalmazásával, inkább az arcok kifejezésével törekszik a farsangi

multság hangulatának visszaadására. A közép-előtérbe állított cilindres bohóc mellett és mögött a legkülönbözőbb típusu maszkokat figyelhetjük meg. A sok fej szinte a kép kereteit szétfeszítő nagy tömeg hatását kelti. Az előadás módja grafikai jellegű.

37./ Picasso: Cirkuszos család

Picasso a XX. sz.-i modern képzőművészet legismertebb mestere, festő, szobrász, és kerámikus egy személyben. A spanyol származású francia művész munkássága - mondható, hogy a modern képzőművészet XX. sz.-i törekvéseinek (izmusainak) keresztmetszetét adja. Cirkuszos család című képe művészetének korai korszakára jellemzően expresszionista mű. A festmény az előadás után még kosztümben ábrázolja a család tagjait, akiket a művész a fáradtságot is kifejező beállításban komponált. A háttér részlet nélküli megoldása fokozza az előtérbe állított figurák ruháinak színét. (Az expresszionizmus a belső kifejezés fokozására törekszik.) A kép az alakok érzelmi összekapcsolásának jó példája.

38./ Picasso: Ülő férfi

A képen egy a munkában elfáradt férfit szegényes, csupán egy zsemléből és vízből álló vacsorája előtt láthatjuk. A fáradt test az asztalra nehezedik, a sápadt arc, a szomorú tekintet, a fáradtság visszatükrözői. Picasso e korszakában a kifejezés érdekében, a természetűségtől eltérve, a torzítás segítségével fokozza a hangulatkeltést. A háttér vigasztalanul kopór, az előtérben is csak a legszükségesebb motívumok, az üres tányér, a zsemle, és vízeskorsó szerepelnek a csupasz asztalon. A kép színvilága is redukált, hiszen e festményén csak a fehér, a fekete, a kék és rózsaszín színek együttesén szorítkozik a művész.

- 39./ Paál László: Fontainebleau-i erdő
Paál László, Munkácsy Mihály jó barátja, a tájképfestésben kereste az élet reális kifejezését. Ezen a képen is nagyon kevés részletezéssel, főleg a színek erejével és a festék vastag felrakásával érzékelteti az erdő őszi hangulatát, amelybe csak egy-két fénysugár visz némi derűt. A kicsi, magányos emberi alakkal a fák hatalmas méreteit és a fontainebleau-i erdő félelmetes nagyságát akarta érzékeltetni. Paál Párizsban, majd a barbizoni művésztelepen (Franciaország) dolgozott korai haláláig.
- 40./ Matisse: Csendélet
A francia modern festészet egyik legnagyobb jelentőségű mestere, aki társaival együtt a természet másolásától eltávolodó, felszabadultabb színben és formában dekoratívabb törekvésnek lett hirdetője. Itt bemutatott képén is egy, főleg színben elgondolt csendélet-megoldást láthatunk, ahol a formák kevés plaszticitással majdnem síkszerűen jelentkeznek. A kép vidám hangulatát a nagy felületet betöltő piros színek is fokozzák.
- 41.-45./ Magyar népművészeti fazekasmunkák és festett butorok. A képek a ritmikus koncentrikus diszitések szemléltetésére szolgálnak.
- 41./ Sárközi tányér és korsók (jellemző színei fehér, fekete, okkersárga).
- 42.-43./ Mezőcsáti cseréptálak, kancsók és Miska-korsók (jellemző színei, zöld, fekete, fehér, okker).
- 44./ Felvidéki habán korsók (jellemző a fehér alap).
- 45./ Csongrádi festett kanapé és bihari festett láda.

Az ismertetett népművészeti tárgyakkal elsősorban diszítéssel foglalkozunk, azoknak szimmetrikus vagy aszimmetrikus sor- vagy területi diszítését elemezve.

46.-50./ Tematikus gyermekrajzok, festmények. Ezek a gyermekmunkák, mint az évszakhoz és időjáráshoz kapcsolódó egyszerű munkaábrázolások és jelenetek, nem másoltatási szándékkal, hanem hangulatkeltésre és a változatos, bátor technikai eljárások szemléltetésére mutathatók be. Az alakok, elemek már nem csak egyvonalon sorakoznak fel, hanem feljebb - lejjebb vannak, olykor szükségszerűen takarják is egymást, a közelebb levők nagyobbabbnak látszanak. A 4. osztályos gyerekek a teret - általában az egységes nézőpontnak megfelelően ábrázolják.